

Zastavení třiapůlté: Památník válečných událostí u Křepic

Zcela jiné než duchovní tradice připomíná památník tzv. bratislavsko-brněnské operace Rudé armády na sklonku 2. světové války. Poloha na svazích Ždánického lesa nabízela obyvatelům Křepic i Nikolčic dobrý výhled na Brno od jihu, a místní lidé tak měli možnost sledovat spojenecké nálety na město: 25. 8. 1944, kdy byly bombardovány průmyslové závody na jihovýchodním okraji města, 20. 11. 1944, kdy byl zasažen především střed města a zničeno mnoho historických památek, a 19. 12. 1944, který měl menší rozsah, ale podobný dopad jako nálet listopadový. Tentýž výhled pak použili Rusové, kteří zde zřídili pozorovatelnu.

Říšským protektorem byl od srpna 1943 až do pádu německé říše formálně Wilhelm Frick (1877-1946), bývalý německý ministr vnitra. Protože však Hitler Frickovi nedůvěřoval, veškerá pravomoc byla převedena na státního ministra pro Čechy a Moravu, jímž byl jmenován Karl Hermann Frank (1898-1946), který stál také v čele protektorátní policie a jednotek SS. Obranu protektorátu zajišťovalo velení Vojenského kraje Čechy a Morava (*Wehrkreis Böhmen und Mähren*), v jehož čele stál od července 1944 až do konce války generál Rudolf Toussaint. Na jaře 1945 však na území protektorátu nově vstoupila válečná fronta a s ní Skupina vojsk Střed (*Heeresgruppe Mitte*), v jejímž čele stál maršál Ferdinand Schörner (1892-1973). Schörner ustupoval na mnoha stranách, mimo jiné pod tlakem vojsk 2. ukrajinského frontu Rudé armády, která postupovala od Bratislavy na Brno a v dubnu 1945 začala obsazovat území protektorátu. Velení tohoto frontu bylo svěřeno původem ukrajinskému maršálovi Rodionu Malinovskému (1898-1967).

V 60. letech sovětské archivy uvolnily pro potřeby Historického ústavu tehdejší ČSAV několik záběrů svých frontových kameramanů v souvislosti s oslavami 20. výročí osvobození Brna:¹ maršál Malinovskij na jednom z těchto dokumentů jako vrchní velitel frontu navštěvuje v doprovodu generálů svého štábu (N. S. Fomin, N. G. Seleznev a další) polní pozorovatelnu, z níž dává 23. 4. 1945 pokyn k útoku na město Brno.

Maršál Malinovskij na pozorovatelně nad Křepicemi
na historických dokumentárních záběrech z 23. dubna 1945²

¹ Snímky byly posléze zpracovány do krátkého filmu publikovaného k 20. výročí osvobození Brna (PEŠA, Václav; NOVÁČEK, Milan. *Rudá armáda v boji o Brno* [online]. Brno: Laborať věd. filmu a HÚ ČSAV 1965. Dostupné z URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3gUGvcYieHU>)

² S využitím materiálů Encyklopedie města Brna [online] a Historického oddělení Moravského zemského muzea. Dostupné z URL: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=14837.

Analýzou krajinných záběrů byla lokalita identifikována jako remízek Čertoraj u polní trati Novosady na svazích Liščí hory mezi Křepicemi a Nikolčicemi. Ke 30. výročí brněnské operace r. 1975 pak doc. Václav Peša z ČSAV jako rodák z nedalekých Telnic inicioval přesnou rekonstrukci pozorovatelny nad Křepicemi podle dokumentu z dubna roku 1945.

Rekonstrukce ruské polní pozorovatelny u Křepic z 23. 4. 1945 realizovaná r. 1975 podle historických dokumentárních závěrů

Myšlenka vystavět u této pozorovatelny také památník vedla později k projektu, který rozsahem měl konkurovat Mohyle míru: plány zahrnovaly areál o rozloze 0,5 km² s audiovizuálními projekcemi, občerstvením a parkovištěm autobusů.

Model projektovaného památníku v Křepicích předložený firmou Stavoprojekt (ing. arch. Špaček)³

³ ŠPAČEK, Zdeněk; PEŠA, Václav. *Bratislavsko-brněnská operace Sovětské armády: 25. března - 26. dubna 1945 : libreto trvalé expozice v areálu Křepice*. Praha: ČSAV 1986, s. 71.

Stavba se protahovala pro nedostatek pracovních sil a stavebního materiálu a v 90. letech se už památník tohoto rozsahu jevil jako politicky i ekonomicky neudržitelný. Obec se od té doby marně pokouší chátrající staveniště prodat. Lidsky pochopitelná myšlenka připomenout oběti poslední světové války, kterých bylo v těchto místech více než jinde na Moravě, byla monstrózním památníkem diskreditována.

Je rovněž třeba říct, že lidové vzpomínky na průchod fronty byly až do 80. let v podstatě nezveřejnitelné a projekt památníku s nimi nebyl v žádném souladu. Kronikáři Nikolčic i Křepic se shodují v tom, že lidé očekávali příchod ruské fronty s velkým dojetím a nadějí. Školní vyučování bylo v této oblasti z bezpečnostních důvodů ukončeno počátkem dubna, včetně závěrečného vysvědčení, a čekalo se na příchod fronty. Pronikaly zprávy o tom, že 5. 4. 1945 se v Košicích konalo první jednání obnovené československé vlády za účasti Edvarda Beneše; mladí se tajně učili rusky. Všichni byli ale zaskočeni sledem událostí, k němuž došlo.

Přestože reputace samotného maršála Schörnera jako velitele německé Skupiny vojsk Střed patřila k nejhorším a Hitler ho pro jeho fanaticismus designoval ve svém politickém testamentu jako vrchního velitele německých vojsk, v lokalitě na jih od Brna byla situace jiná. Obrana této části Moravy byla 20. března 1945 svěřena 1. tankové armádě generála Walthera Nehringa (1892-1983), který už před válkou publikoval několik teoretických monografií a po válce v americkém zajetí pracoval jako vojenský historik. Jednotky, které gen. Nehringovi podléhaly na jižní Moravě, byly tvořeny poměrně kultivovanými, často vysokoškolsky vzdělanými lidmi, kteří se v komunikaci s místním obyvatelstvem omezovali na nový strategický cíl Němců: vytvořit ve střední Evropě širší koalici odpůrců bolševismu a umožnit všem jejím stoupencům ústup přesun k západním spojencům Rusů. Německá varování před Rusy k žádné solidaritě s Němci nevedla, nepočítáme-li ty, kdo se pro ni už dříve rozhodli a neměli nyní ani jinou možnost. Opěrnými body pro ustupující německou armádu se měl stát na východně od Brna vojenský újezd Březina u Vyškova, jižně od Brna návrší Výhon u Blučiny. K obraně těchto pozic však mělo německé velení velmi málo osob i po započtení jednotek SS a domobrany (*Volkssturm*), Lidová tradice ovšem spojuje s německou obrannou strategií také nevypuštěný zásobník diváckého lihovaru.

Přicházející Malinovského armáda naopak představovala masu lidí kulturně velmi odlišnou od středoevropských zvyklostí, těžko ovladatelnou i pro ruské důstojníky, se sklonem k individuálnímu násilí a těžkému alkoholismu – odtud právě vzniklo přesvědčení, že přístup k alkoholu, který se díky diváckému lihovaru těmto vojákům nabízel, byl pochmurně úspěšnou německou strategií. Neustálá opilost Malinovského vojáků způsobila jednak mnoho obětí civilních, hlavně však decimovala samotnou ruskou armádu tak, že počet obětí byl obrovský – fronta se u Nikolčic a Křepic zastavila kolem 15. 4. zastavila a vyvolávala ve vrchním velení Rudé armády dojem těžké obrany na německé straně. Do Nových Dvorů na nikolčickém katastru a do Šitbořic se Rusům nedařilo vstoupit. Němci mezitím evakovali úředníky brněnského magistrátu a jejich rodiny – odjel poslední vlak z brněnského nádraží (který ovšem do americké okupační zóny už nedorazil) a několik autobusů, které nakonec do cíle dojely.

Před dalším postupem fronty proto došlo 17. 4. z hřebene nad Nikolčicemi k těžkému dělostřeleckému bombardování Šitbořic, Moutnic a dalších obcí, v nichž přitom nebyly ani vojenské objekty, ani německé jednotky, které by pro ruskou armádu představovaly překážku. Návazně na tento útok vstoupila Rudá armáda v noci ze 17. na 18. 4. až do Židlochovic

a začala připravovat útok na Brno. Důležitost tohoto kroku manifestovala i fyzická přítomnost velitele fronty a jeho štábu v Křepicích 24. 4., kvůli jehož bezpečnosti Rudá armáda Křepice zcela evakuovala.

Autentickou představu o tom, jak přechod fronty vnímali obyvatelé zdejších vesnic, dnešnímu čtenáři nabízí křepická farní kronika z dubna 1945.⁴ Zahrnuje na pozadí politického a vojenského dramatu ještě drama lidské: mladý křepický administrátor P. Teodor Spáčil byl nucen během probíhajících bojů zastoupit za umírajícího konzistorního radu P. Jana Turečka, faráře v Nikolčicích.

Neděle 15. dubna 1945 byl poslední den před frontou. Byly konány dvě bohoslužby. Po kázání přišel posel z Nikolčic, že soused p. rada Tureček onemocněl a že mám místo něho mít pohřeb Kateřiny Skoumalové. Požehnání bylo proto uspíšeno. V tom začala účinkovat fronta. Ze školy bylo stříleno po letadlech i z Rouzkova dvora. Puma spadla do zahrady farské na sklep, ale nevybuchla. Jiná explodovala v Klobásově stodole za farskou zahradou. Ihned se vznítila. Avšak ostatní stodoly byly uhájeny, zde nikdo nepřišel o život. Současně bylo bombardováno v Němčicích, Nikolčicích, Divákách, Moutnicích, Měnině i Sokolnicích, jak vystupující sloupy dýmu prozrazovaly. Fara měla 6 zásahů leteckým dělem...

Cesta do Nikolčic byla nebezpečná. Bylo nutno několikrát hledat úkryt mezi dveřmi, za vesnicí v příkopu. Smutné bylo panorama na vesnice vůkol, jak se z nich kouřilo. Farář dp. Tureček chvílemi v agonii byl ve své kanceláři. Na faře byla utečená celá jeho přízeň z Turdonic, která zažila kruté útoky. Pohřeb se však pro stálé nálety konat nemohl, až k večeru a to pouze za asistence 5 lidí. Odpoledne zaopatřen nemocný kněz. Potom již za klidu zbraní jsem se vrátil do Křepic. Ráno došlo hlášení ze sousední vesnice, že pan farář Tureček v 11 hodin v noci zemřel.

Od ranních hodin trval boj o Němčice. Hrozně utrpěly palbou z děl, obou válčících stran i bombardováním. Přes pole se přehnalý tanky. Každou chvíli nová vlna letadel. Duněním se vše otřásalo dlouho do noci. O půl páté přešly poslední oddíly Němců. Ze Starých Hor asi 45-50 mužů – důstojníci i mužstvo různých hodností. I vysocí důstojníci byli mezi nimi. Také se hned k faráři hlásil poddůstojník zdravotnictva a představil se jako bohoslovec V. ročníku z Mnichova. Když se umyli z hojného potu se zaschlým prachem, pokračovali dál na Nový Dvůr. Tak v pořádku a kázni odešli Němci, kteří nevzali nic než nějaké kolo apod. Odchodu Němců využil farář, aby uschoval cenná paramenta (textilie užívané při liturgii) do sklepa proti ohni a do skrýše v zemi vyzděné a opatřené železobetonovými padacími dveřmi. Vše bylo marné. V hrobě na hřbitově mohlo být jistější.

O půl osmé večer 16. dubna 1945 už přišli první Rusové... Vzpomínky na prvé i ostatní ruské vojáky nejsou hřejivé a příjemné. Nejenže vše brali na co přišli, ale i ženy a mladé dívky honili. Za prvé 3 dny bylo přes 100 žen a dívek znásilněno. U Jurovčinů byl zastřelen major čsl. armády na odpočinku ve spánku. Ve středu byla v noci zastřelena paní Anežka Valová, když chránila svou dceru. Také tříleté dítě – Josef Brychta byl zabit padacími vraty od vojáků. Kostel zatím přes noc ušetřen, ale zato z krytu bylo vše vydrancováno. I ciborium. Ráno byly dveře od sakristie rozsekány. Celý den ve farské zahradě i druhý den byly

---

⁴ Z historie křepické farnosti 8-10 [online]. In: Pax Vobis, c2019. Webové stránky římskokatolických farností Velké Němčice a Uherčice. Dostupné z URL <<https://paxvobis.cz/team-view/z-historie-krepicke-farnosti-8/>>

kopány hroby pro ruské vojíny. Farní budova stala se průchodním domem... Farním archívem se topilo v kamnech. Vzácný nábytek byl štípán. Alby a rochetty byly trhány na onučky. Kostel násilím otevřeli a věž se stala pozorovatelnou v boji o „Bažantnici“, který trval víc jak týden. Vojsko trpělo nekázní, alkoholem a nemravností. Armáda maršála Malinovského se pomalu rozpadala. Proto se jí povolovalo čím dál víc násilí. Když se kněz doslechl, že chtějí do kostela umístit koně s mužstvem, vnikl do kostela a zevniř dveře zapřel. Kůrem po žebří utekl a žebř svalil do kostela. Potom se skrýval u lidí ve sklepích.

Konečně po 14 dnech nastal postup. Bažantnice byla obklíčena a zničena, Brno bylo dobyto. Až to vše lid vydržel, přišel rozkaz evakuovat vesnici. Týden museli být lidé vyhnáni v sousedních rozbitých vesnicích. Co do té doby nebylo ukradeno, tehdy se dodělalo. Peníze, pokud nebyly uloženy, byly rozkradeny. Velké bankovky po zahradě roztroušeny a potrhány. Drůbež vybita a dobytek též. Když jsme se z vyhnanství vrátili, bylo všude Boží dopuštění. Bohoslužby zde byly poprvé až 1. května večer – první májová pobožnost. Teprve druhý den, na vypůjčeném kalichu, byla sloužena mše svatá.

V některých detailech zachytil křepický farář chronologii událostí zřejmě nepřesně. Příčinou oné záhadné evakuace Křepic, k níž došlo až poté, co se fronta hnula směrem k Brnu, byla právě utajená návštěva maršála Malinovského na pozorovatelně nad Křepicemi. K této události však nedošlo 14 dní po příchodu fronty do Křepic, natož pak po dobytí Brna. Jisté však je, že za frontou, která v těchto místech na několik dní zastavila, zůstal veliký počet zmařených životů těch, kdo sloužili v Rudé armádě, a v pocitech lidí převládala sice radost z konce války, ale s úplně jiným zabarvením, než doufali. Dovětkem budiž, že P. Teodor Spáčil jako protagonista popisovaných událostí byl roku 1953 zatčen a odsouzen ke ztrátě svobody na 12 let.